

Project Approach

การสอนแบบโครงการ

ดร.วรรณาท รักสกุลไทย

การสอนแบบโครงการกับการสอนแบบหน่วย

ครูปฐมวัยหรือครูอนุบาลเป็นจำนวนมากเคยชินกับการใช้หน่วยการสอนกำหนดกิจกรรมต่างๆ ให้แก่เด็ก การสอนแบบหน่วยมีส่วนคล้ายคลึงกับการสอนแบบโครงการ โดยทั่วไปแล้วการสอนแบบหน่วย คือ การวางแผนกิจกรรมต่างๆ ตามหัวเรื่องที่ครูพิจารณาแล้วว่าสำคัญและเด็กควรรู้ เป็นการกำหนดแผนการสอนล่วงหน้า เช่น หน่วยแม่เหล็ก หน่วยน้ำ ฯลฯ ดังนั้น ครูที่ใช้หน่วยการสอนจึงมีการวางแผนการสอน กำหนดแนวคิดและสาระความรู้ที่ต้องการให้เด็กทราบอย่างชัดเจน

การสอนแบบหน่วยยังคงมีความสำคัญและสามารถใช้ในหลักสูตรปฐมวัยศึกษาได้ แต่การสอนแบบหน่วยไม่ช่วยให้เด็กเกิดคำถามที่ต้องหาคำตอบ หรือเกิดการริเริ่มที่จะสืบค้น หรือตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมด้วยตัวเอง ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องให้โอกาสเด็กได้เจริญเติบโตทางความรู้ ทักษะ และจิตพิสัย ด้วยการให้โอกาสเด็กได้ถามคำถามของตนเอง มีโอกาสสืบค้นหาคำตอบและตัดสินใจทำกิจกรรมของตนเอง การสอนแบบโครงการสามารถช่วยให้เด็กเกิดความอยากรู้ อยากเห็น แสดงออกอย่างมีจุดหมาย เกิดแรงจูงใจภายในที่จะเรียนรู้อย่างสนุกสนาน ครูไม่จำเป็นต้องทราบทิศทางของโครงการที่เด็กทำเสมอไป แต่ครูจะต้องส่งเสริมสนับสนุนการทำกิจกรรมของเด็ก โครงการที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพจะมีผลต่อจิตใจของผู้เกี่ยวข้องทั้งเด็กและครูจะเกิดความตื่นตัว ความสนใจไปพร้อมกัน

ความแตกต่างระหว่างการสอนแบบหน่วยกับการสอนแบบโครงการ มีดังนี้ (Helm and Katz,2001)

การสอนแบบหน่วย	การสอนแบบโครงการ
<p>1. ระยะเวลาการเรียนรู้แบบหน่วยการสอนของเด็กจะสั้นประมาณ 1 – 2 อาทิตย์</p> <p>2. หัวเรื่องของหน่วยการสอนเกิดจากหลักสูตรและครูเด็กอาจสนใจหรือไม่สนใจก็ได้</p> <p>3. ครูมีการวางแผนล่วงหน้า นำเสนอหัวเรื่องออกแบบและเตรียมประสบการณ์การเรียนรู้</p> <p>4. ครูกำหนดจุดประสงค์บนพื้นฐานของเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนด อาจจัดให้มีหรือไม่มีประสบการณ์การสืบค้น</p> <p>5. ความรู้ที่เด็กได้เกิดจากการวางแผนการจัดประสบการณ์ของครู แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ถูกนำไปใช้ในห้องเรียนมีกิจกรรมกลุ่มย่อยกลุ่มใหญ่</p> <p>6. แหล่งข้อมูลต่างๆ ถูกกำหนดโดยครูแต่เด็กอาจมีส่วนนำแหล่งข้อมูลนั้นๆมาได้ด้วย</p> <p>7. การออกภาคสนามอาจมีหรือไม่มี ถ้ามีมักจะเกิดในเวลาใกล้สิ้นสุดหน่วยการสอน</p> <p>8. ครูจะสอนหัวเรื่องต่างๆ ในช่วงเวลาที่กำหนดให้แต่ละวัน และอาจสอดแทรกการบูรณาการเนื้อหาต่างๆ เข้าด้วยกัน</p>	<p>1. ระยะเวลาของโครงการขึ้นอยู่กับความก้าวหน้าของโครงการ ปกติใช้เวลาหลายสัปดาห์บางโครงการใช้เวลาเป็นเดือน</p> <p>2. หัวเรื่องของโครงการเกิดจากการตกลงระหว่างเด็กกับครู พร้อมกับบูรณาการเป้าหมายของหลักสูตรเกณฑ์การเลือกหัวเรื่องขึ้นอยู่กับความสนใจของเด็กมากที่สุด</p> <p>3. ครูสังเกตการสืบค้นของเด็ก ใช้ความสนใจของเด็กเป็นเครื่องตัดสินใจดำเนินโครงการ</p> <p>4. ครูทำใบแมงมุม Web ประเมินความรู้เดิมของเด็กแล้วจึงเตรียมโครงการให้เด็กเรียนรู้สิ่งที่เด็กไม่ทราบ โดยบูรณาการจุดประสงค์ของหลักสูตรเข้าไปด้วยขณะที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ และต้องให้เด็กได้สืบค้นอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>5. ความรู้ที่เด็กได้รับเกิดจากการสืบค้นหาคำตอบจากคำถาม เด็กมีส่วนร่วมตัดสินใจทำกิจกรรมร่วม ในเหตุการณ์ต่างๆ</p> <p>6. แหล่งข้อมูลต่างๆ ถูกนำมาโดยเด็ก ครูและผู้เชี่ยวชาญที่มาเยี่ยมชมห้องเรียนหรือจากการออกภาคสนาม</p> <p>7. การออกภาคสนามเป็นกระบวนการที่สำคัญของการสอนแบบโครงการแต่ละโครงการเด็กอาจไปสืบค้นข้อมูลในที่ต่างๆกัน และการออกภาคสนามจะปรากฏในช่วงต้นๆ ของการทำโครงการ</p> <p>8. โครงการจะสอดแทรกในช่วงวันที่เด็กทำกิจกรรมตามปกติในชั้นเรียน และเชื่อมโยงให้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและทักษะต่างๆได้</p>

การสอนแบบหน่วย	การสอนแบบโครงการ
<p>9. ครูเป็นผู้วางแผนกิจกรรมต่างๆ (เช่น การประดิษฐ์ การทำกิจกรรมวิทยาศาสตร์ ฯลฯ) และให้เรียนเฉพาะแนวคิดที่กำหนด</p> <p>10. การนำเสนอจะเชื่อมโยงกับกิจกรรมที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะ เช่น การวาดเพื่อแสดงการสังเกตในการทดลองวิทยาศาสตร์ การเขียนแผนที่ การเขียนภาพ และจะไม่มีนำเสนอซ้ำ</p>	<p>9. กิจกรรมต่างๆ จะเน้นการสังเกตสืบค้นหาคำตอบ จากคำถาม การใช้แหล่งข้อมูลต่างๆ ครูจะช่วยบูรณาการแนวคิดระหว่างการอภิปรายและการสรุป</p> <p>10. การนำเสนอ (เช่น การวาดภาพ การเขียน การสร้าง การก่อสร้าง ฯลฯ) ทำท่ายเด็กให้บูรณาการแนวคิดต่างๆ เข้าด้วยกัน ข้อมูลที่นำเสนอคือสิ่งที่เด็กเรียนรู้ความเข้าใจทักษะที่เกิดขึ้น ซึ่งแสดงความก้าวหน้าของโครงการ</p>

จากการเปรียบเทียบการสอนทั้งสองรูปแบบจะพบว่า การสอนแบบโครงการนั้นเด็กมีส่วนร่วม ริเริ่ม ตัดสินใจ สืบค้น เรียนรู้ประสบการณ์ด้วยตนเองมากกว่าการสอนแบบหน่วยที่ครูเป็นผู้วางแผน ให้ อย่างไรก็ตามเราจะพบว่ามีการบูรณาการที่นำลักษณะบางประการของกระบวนการทำโครงการ (เช่น การสร้าง การวาดจากการสังเกต และการจัดทำข้อมูลการเรียนรู้ ฯลฯ) ไปใช้ในรูปแบบการจัดการ เรียนการสอนอื่นๆ อาทิ การสอนแบบหน่วย ซึ่งทำให้การสอนแบบหน่วยมีส่วนคล้ายกับการสอน แบบโครงการ

ประโยชน์ที่เด็กได้เรียนรู้จากการทำโครงการจะเห็นชัดเมื่อเด็กกระตือรือร้นอยากรู้อยากเห็น สนใจจดจ่อในหัวเรื่องโครงการ ครูบูรณาการหลายคนอาจใช้หน่วยการสอนกำหนดกิจกรรม และ ขณะเดียวกันให้เด็กทำโครงการที่สนใจไปด้วย เพราะการให้เด็กทำโครงการอย่างเดียวไม่สามารถ ทดแทนหลักสูตรทั้งหมดได้ สำหรับเด็กปฐมวัยถือเป็นเพียงส่วนที่เสริมเพิ่มเติมให้สมบูรณ์อย่างไม่ เป็นทางการเท่านั้น งานโครงการจะไม่แยกเป็นรายวิชา เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ ฯลฯ แต่จะ บูรณาการทุกวิชาเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยต้องการครูเป็นผู้ชี้แนะ และเป็นทีปรึกษาในการทำ โครงการ

แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการสอนแบบโครงการ

แนวคิดที่จะให้เด็กเรียนรู้ผ่านโครงการนั้นมีมานานนับศตวรรษ เริ่มจากความเคลื่อนไหวของนักการศึกษากลุ่มพิพัฒนนิยม (Progressive) ในประเทศสหรัฐอเมริกาช่วงศตวรรษที่ 19 – 20 จอห์น ดุย (John Dewey) ได้เขียนบทความและหนังสือหลายเล่มเกี่ยวกับการสร้างประสบการณ์ทางการศึกษา ที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความตระหนักในชุมชนร่วมกัน และได้นำโครงการเข้าไปใช้ในโรงเรียนทดลองที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ส่วนวิลเลียม คิลแพทริก (William Kilpatrick) ได้ให้ความรู้แก่บุคคลต่างๆ ที่ต่อมาได้เป็นนักการศึกษา ถึงวิธีการใช้โครงการที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในชีวิตจริง อันเป็นรากฐานสำคัญทางการศึกษามากกว่าการเตรียมตัวเด็กเพื่อชีวิตในอนาคต (Diffily, 1996) ในปี ค.ศ. 1943 ลูซี สปราก มิตเชลล์ (Lucy Sprague Mitchell) ได้นำนักศึกษาของวิทยาลัยการศึกษาแบงก์สตรีท (The Bank Street College of Education) นครนิวยอร์ก ออกศึกษาลังเวดล้อม และได้สอนครูให้รู้จักวิธีการใช้โครงการวิธีสอนที่พัฒนาโดยวิทยาลัยการศึกษาแบงก์สตรีทนี้มีส่วนคล้ายคลึงอย่างมากกับการสอนแบบโครงการ (Diffily, 1996)

นอกจากนี้การสอนแบบโครงการทำให้หลายคนนึกถึงรายงานฉบับหนึ่งในประเทศอังกฤษ ในช่วงปลายปี ค.ศ. 1960 ถึงต้นปี ค.ศ. 1970 ซึ่งมีชื่อว่า “Plowden Report” บางครั้งนักการศึกษาชาวอังกฤษจะเรียกอีกชื่อว่า “หลักสูตรบูรณาการ” “การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ” เป็นต้น ในรายงานพลาวเดน (Plowden Report) ได้กล่าวเน้นอย่างเด่นชัดว่าการเรียนรู้ที่จะให้ผลนั้นต้องมาจากความสนใจของผู้เรียนมากกว่าความสนใจของครู ปรัชญาและแนวการปฏิบัติของพลาวเดนมีส่วนที่คล้ายคลึงกันมากกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มพิพัฒนนิยมในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1920 และการศึกษาแบบเปิด (Open Education) ในประเทศแถบอเมริกาเหนือคือให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะร่วมในโครงการมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งแวดล้อม เรียนรู้จากการกระทำ เช่นเดียวกับการเล่นอย่างเป็นธรรมชาติของเด็กขณะเล่นสำรวจวัตถุสิ่งของ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (Katz and Chard, 1995)

ในประเทศอิตาลี ช่วงเวลา 30 ปีที่ผ่านมาครูโรงเรียนก่อนประถมศึกษาเมืองเรกจิโอ เอมีเลีย ได้ประสบผลสำเร็จในการนำโครงการเข้าไปใช้กับเด็กปฐมวัยแต่ละลักษณะ โครงการส่วนใหญ่โน้มเอียงไปทางการเรียนรู้บทบาทของภาษากราฟฟิกส์ (เขียนภาพเป็นลายเส้น) และข้อมูลที่ขยายการเรียนรู้ของเด็กผ่าน โครงการรวมทั้งบทบาทของครูและพ่อแม่เด็กในงาน โครงการ (Helm, 1996)

ส่วนแคทซ์และชาร์ด (Katz and Chard, 1995) ได้ให้เหตุผลของการที่ครูนำการสอนแบบโครงการมาใช้อย่างแพร่หลาย ดังต่อไปนี้ อันเป็นรากฐานสำคัญทางการศึกษามากกว่าการเตรียมตัวเด็กเพื่อชีวิตในอนาคต (Diffily, 1996)

1. งานวิจัยจำนวนมากที่เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและการเรียนรู้ในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมาสนับสนุนการสอนแบบโครงการว่า เป็นวิถีทางที่เหมาะสมสำหรับการกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการทางด้านวิชาการของเด็ก

2. ไม่มีสิ่งบ่งชี้ว่าการสอนแบบโครงการมีผลเสีย และเสี่ยงต่อการพัฒนาสติปัญญาหรือพัฒนาการทางด้านวิชาการของเด็ก

3. การเสนอให้นำโครงการมาใช้ในการสอนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักสูตรเท่านั้น ช่วงเวลาส่วนใหญ่ที่เด็กเรียนรู้ตามหลักสูตรปฐมวัยศึกษา คือ การเล่นที่เป็นตามธรรมชาติอยู่แล้วเมื่อเด็กโตขึ้นหลักสูตรจึงจะเพิ่มการสอนที่เป็นทางการยิ่งขึ้น ดังนั้น โครงการจึงเหมาะกับหลักสูตรสำหรับเด็กปฐมวัยและเด็กประถม

ประโยชน์ของการสอนแบบโครงการ

1. ช่วยให้เด็กมีโอกาสที่จะประยุกต์ใช้ทักษะที่มีอยู่ และเพิ่มความชำนาญในทักษะนั้นยิ่งขึ้น
2. แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความถนัดของเด็ก
3. แสดงให้เห็นแรงจูงใจภายใน และความสนใจที่เกิดจากตัวเด็กในงานและกิจกรรมที่ทำ
4. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักตัดสินใจว่าควรทำอะไร และผู้ใหญ่ยอมรับในความต้องการของเด็ก โดยที่เด็กมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ และเด็กเป็นผู้ตัดสินใจลงมือทำด้วยตัวเอง (Katz, 1994 ;Katz and Chard, 1995)

กระบวนการ

โครงการถือเป็นตัวอย่างที่ดีของการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยความหมายเหมาะกับพัฒนาการเด็ก เป็นการศึกษาอย่างลึกในเวลาที่ขยายได้ตามความสนใจของเด็กแต่ละคน แต่ละกลุ่มย่อย หรือแต่ละชั้นและตามแต่หัวข้อที่ต้องการศึกษา ในหนังสือ Project Approach : A Practical Guide for Teachers ของ Sylvia C. Chard (1992,1994) ได้กล่าวถึงลักษณะ โครงสร้างของการปฏิบัติโครงการไว้ 5 ข้อ คือ

1. **การอภิปรายกลุ่ม** ในงานโครงการครูสามารถแนะนำการเรียนรู้ให้เด็ก และช่วยให้เด็กแต่ละคนมีโอกาสแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนทำกับเพื่อน การพบปะสนทนากันในกลุ่มย่อยหรือกลุ่มใหญ่ ทั้งชั้น ทำให้เด็กมีโอกาสที่จะอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
2. **การศึกษานอกสถานที่** หรืองานในภาคสนาม ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญของการทำโครงการ สำหรับเด็กปฐมวัยไม่จำเป็นต้องเสียเงินเป็นจำนวนมากเพื่อพาเด็กไปยังสถานที่ไกลๆ ประสบการณ์ในระยะแรกครูอาจพาไปศึกษานอกห้องเรียน เรียนรู้สิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่อยู่รอบบริเวณโรงเรียน เช่น ร้านค้า ถนนหนทาง ป้ายสัญลักษณ์งานบริการต่างๆ ฯลฯ จะช่วยให้เด็กเข้าใจโลกที่แวดล้อม มีโอกาสพบปะกับบุคคลที่มีความรู้เชี่ยวชาญในหัวเรื่องที่เด็กสนใจ ซึ่งถือเป็นประสบการณ์เรียนรู้ขั้นแรกของงานศึกษาค้นคว้า
3. **การนำเสนอประสบการณ์เดิม** เด็กสามารถที่จะทบทวนประสบการณ์ในหัวเรื่องที่ตนสนใจมีการอภิปราย แสดงความคิดเห็นในประสบการณ์ที่เหมือนหรือแตกต่างกับเพื่อน รวมทั้งแสดงคำถามที่ต้องการสืบค้นในหัวเรื่องนั้นๆ นอกจากนี้เด็กแต่ละคนเสมือนเป็นการพัฒนาทักษะเบื้องต้น ไม่ว่าจะเป็นการวาดภาพ การเขียน การใช้สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ การเล่นเกมทบาทสมมติ และการก่อสร้างแบบต่างๆ
4. **การสืบค้น** งานโครงการเปิดกว้างให้ใช้แหล่งค้นคว้าข้อมูลอย่างหลากหลายตามหัวเรื่องที่สนใจ เด็กสามารถสัมภาษณ์พ่อแม่ผู้ปกครองของตนเอง บุคคลในครอบครัว เพื่อนนอกโรงเรียน สามารถหาคำตอบด้วยการศึกษานอกสถานที่ สัมภาษณ์วิทยากรท้องถิ่นที่มีความรอบรู้ในหัวเรื่อง อาจสำรวจวิเคราะห์วัตถุสิ่งของด้วยตนเอง เขียนโครงร่าง หรือใช้แว่นขยายส่องดูวัตถุต่างๆ หรืออาจใช้หนังสือในชั้นเรียนหรือในห้องสมุดทำการค้นคว้า
5. **การจัดแสดง** ทำให้หลายรูปแบบอาจใช้ฝาผนังหรือป้ายจัดแสดงงานของเด็ก เป็นการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ที่ได้จากการสืบค้นแก่เพื่อนในชั้น ครูสามารถให้เด็กในชั้นได้รับทราบความก้าวหน้าในการสืบค้น โดยจัดให้มีการอภิปราย หรือการจัดแสดง ทั้งจะเป็นโอกาสให้เด็กและครูได้เล่าเรื่องงานโครงการที่ทำแก่ผู้มาเยี่ยมชมโรงเรียนอีกด้วย

ลักษณะทั้ง 5 ประการของโครงสร้างที่กล่าวมานี้ เด็กจะเรียนรู้ในแต่ละระยะของงานโครงการ ซึ่งมีอยู่ 3 ระยะ คือ (Katz, 1994 Katz and Chard, 1995)

ระยะที่ 1 ทบทวนความรู้และความสนใจเด็ก

เด็กและครูใช้เวลาส่วนใหญ่ในการอภิปรายเพื่อเลือกและปรับหัวเรื่องที่จะทำการสืบค้น หัวเรื่องอาจเสนอโดยเด็ก ครู หรือครูและเด็กร่วมกัน โดยใช้หลักในการเลือกหัวเรื่อง ดังนี้

1. เลือกหัวเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ที่เด็กมีอยู่ทุกวัน อย่างน้อยเด็กประมาณ 2 – 3 คนควร จะคุ้นเคยกับหัวเรื่อง และจะช่วยในการตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับหัวเรื่อง
2. เลือกหัวเรื่องที่มีคุณค่าสำหรับการเรียนรู้ของเด็ก และมีแหล่งข้อมูลในท้องถิ่นเพียงพอที่จะให้เด็กทำโครงการ
3. ทักษะพื้นฐานทางการรู้หนังสือและจำนวน ควรบูรณาการอยู่ในหัวเรื่องที่ทำโครงการ รวมทั้งวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และภาษา เช่น การถามคำถาม การนับ การทำกราฟ การสังเกต การสเก็ตซ์ภาพ การสังเกตด้วยการวาดภาพ การสร้าง การปั้น การประดิษฐ์
4. หัวเรื่อง que เลือกควรใช้เวลาทำโครงการได้อย่างน้อย 1 สัปดาห์และเหมาะที่จะทำการสำรวจ ค้นคว้าที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน

เมื่อได้หัวเรื่องแล้วครูควรเริ่มทำแผนที่ทางความคิด (mind map) หรือใยแมงมุม (Web) เพื่อระดมความคิดร่วมกับเด็กในหัวเรื่องนี้ และจัดแสดงแผนที่ทางความคิดที่ทำไว้ภายในชั้นเรียน ข้อมูลต่างๆที่ได้สามารถใช้ในการสรุป อภิปรายระหว่างทำโครงการ และยังสามารถเชื่อมโยงไปยังหัวเรื่องย่อยได้อีก นอกจากนี้ในช่วงอภิปรายระดมความคิดครูจะทราบว่าเด็กมีประสบการณ์ในหัวเรื่องเพียงใด ตามความเหมาะสมของวัย เช่น เด็กปฐมวัยอาจใช้การเขียนภาพ เล่นบทบาทสมมติ ฯลฯ ครูจะเป็นผู้ช่วยให้เด็กเสนอคำถามที่ต้องการสืบค้นหาคำตอบ จดหมายเกี่ยวกับหัวเรื่องที่จะสืบค้นถูกส่งไปยังบ้านของเด็ก ครูจะเป็นผู้กระตุ้นให้พ่อแม่พูดกับเด็กเกี่ยวกับหัวเรื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ครูจะชี้แนะวิธีสืบค้นเพื่อให้เด็กแต่ละคนได้ทำงานตามศักยภาพโดยใช้ทักษะพื้นฐานทางการสร้าง การวาดภาพ ดนตรี และบทบาทสมมติ

ระยะที่ 2 ให้โอกาสเด็กค้นคว้าและมีประสบการณ์ใหม่

เป็นงานในภาคสนาม ประกอบด้วยการสืบค้นตามแหล่งข้อมูลต่างๆ ระยะนี้ถือเป็นหัวใจของโครงการ ครูจะเป็นผู้จัดหา จัดเตรียมแหล่งข้อมูลให้เด็กสืบค้น ไม่ว่าจะเป็นของจริง หนังสือ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ หรือแม้แต่การออกไปศึกษานอกสถานที่หรือนัดหมายผู้เชี่ยวชาญ วิทยากรท้องถิ่น เพื่อให้เด็กทำการสืบค้นสังเกตอย่างใกล้ชิด และบันทึกสิ่งที่พบเห็นอาจมีการเขียนภาพที่เกิดจากการสังเกต จัดทำกราฟ แผนภูมิไดอะแกรม หรือสร้างแบบต่างๆ สำรวจ คาคะเน มีการอภิปราย เล่นบทบาทสมมติเพื่อแสดงความเข้าใจในความรู้ใหม่ที่ได้ (Katz,1994)

ระยะที่ 3 ประเมิน สะท้อนกลับ และแลกเปลี่ยนงานโครงการ

เป็นระยะสรุปเหตุการณ์ รวมถึงการเตรียมการเสนอรายงานและผลที่ได้ในรูปแบบของการจัดแสดง การค้นพบ และจัดทำสิ่งต่างๆ สนทนา เล่นบทบาทสมมติหรือจัดนำชมสิ่งที่ได้จากการก่อสร้าง ครูจะจัดให้เด็กได้แลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนเรียนรู้กับผู้อื่นเด็กสามารถช่วยกันเล่าเรื่องการทำโครงการให้ผู้อื่นฟัง โดยจัดแสดงสิ่งที่เป็นจุดเด่นให้เพื่อนในชั้นเรียนอื่น ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้บริหารได้เห็น ครูจะช่วยเด็กเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาแสดง ซึ่งการทำเช่นนี้เท่ากับช่วยให้เด็กทบทวนและประเมินโครงการทั้งหมด ครูอาจเสนอให้เด็กได้จินตนาการความรู้ใหม่ที่ได้ ผ่านทางศิลปะ ทางละคร สูดท่ายครูนำความคิดและความสนใจของเด็กไปสู่การสรุปโครงการและอาจนำไปสู่หัวเรื่องใหม่ของโครงการต่อไป (Katz,1994)

บทสรุป

การสอนแบบโครงการ เป็นการสอนวิธีหนึ่งในหลายๆวิธีที่มีอยู่ ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ช่วยบูรณาการความรู้ ทักษะ และนำเสนออย่างเป็นทางการในห้องเรียน เด็กได้ประยุกต์และใช้สิ่งที่ตนเรียนรู้ แก้ปัญหา และเปลี่ยนสิ่งที่ทราบ พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและท้าทายให้เด็กคิดเป็นการสนับสนุนพัฒนาการเด็กทางด้านสมอง เด็กมักจะมีคำถามของตนเองและสนใจที่จะเรียนรู้ใช้แหล่งข้อมูลต่างๆ รวมทั้งตัวครูในการหาคำตอบ ครูควรจจะรับฟังสิ่งที่เด็กพูดและสิ่งที่เด็กถามอย่างจริงจัง ผลสำเร็จของการทำโครงการจึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม สิ่งแวดล้อม ความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นของเด็กเป็นอย่างมาก การสอนแบบโครงการน่าจะเป็นหนทางหนึ่งสำหรับครูที่จะสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้อย่างกระตือรือร้นอย่างมีความหมายต่อเด็ก และนำครูไปสู่การสอนที่มีประสิทธิภาพได้ทางหนึ่ง

การเพิ่มประสิทธิภาพของการสอนแบบโครงการ

ดร. วรรณาท รักสกุลไทย

โรงเรียนเกษมพิทยา แผนกอนุบาล

การเพิ่มประสิทธิภาพของการสอนแบบโครงการ

1. ด้านบทบาทครู / นักเรียน / ผู้ปกครอง
2. ด้านการจัดการในชั้นเรียน
3. ด้านการจัดทำสารนิทัศน์

1. ด้านบทบาทครู / นักเรียน / ผู้ปกครอง

1.1 บทบาทครู

(1) มีความรู้ความเข้าใจหลักการสอนแบบโครงการและรู้ความแตกต่างระหว่างการสอน Project กับ Unit

- (2) ตระหนักในบทบาท “ผู้อำนวยความสะดวก” และร่วมเรียนรู้ไปกับเด็ก
- (3) ไตร่ตรองการสอนของตนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
- (4) ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

(5) แลกเปลี่ยนและแบ่งปันประสบการณ์กับเพื่อนครูอย่างกัลยาณมิตร

1.2 บทบาทเด็ก

- (1) เรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำและมีประสบการณ์ตรง (Active learner)
- (2) เรียนรู้ด้วยสไตล์การเรียนรู้ (learning style) ของตนเองและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีความหมาย

ความหมาย

(3) ได้รับการปลูกฝังให้มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้เป็นนักสำรวจ นักสังเกต นักสืบค้น นักสร้าง นักประดิษฐ์ และนักคิดเพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น

1.3 บทบาทผู้ปกครอง

- (1) เข้าใจบทบาท “ผู้ปกครองคือครูคนแรกของลูก” และ “ผู้ปกครองคือหุ้นส่วนการเรียนรู้” (Co learner)
- (2) มีความรู้เกี่ยวกับการสอนแบบ Project และให้การสนับสนุน
- (3) ยึดหลักการสื่อสาร 2 ทาง ประสานสัมพันธ์กับโรงเรียนเพื่อพัฒนาลูก

2. ด้านการจัดการในชั้นเรียน

2.1 การจัดสิ่งแวดล้อม

(1) ทางกายภาพ : ห้องเรียน / เส้นทางจราจร / ระดับเสียง / ระดับสายตา / มุมประสบการณ์ / การทำงานภาคสนาม / การจัดนิทรรศการ ฯลฯ

(2) ทางจิตภาพ : ปฏิสัมพันธ์ทางบวก / การปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ / การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

2.2 การจัดกิจกรรม

- (1) กลุ่มใหญ่
- (2) กลุ่มย่อย
- (3) รายบุคคล

2.3 การปรับเปลี่ยน (Transition)

- (1) ข้อตกลงของห้องเรียน
- (2) การหมุนกิจกรรม, การหมุนเวียนเด็ก
- (3) การเก็บเด็ก

3. ด้านการจัดทำสารสนเทศ

3.1 กระบวนการจัดทำสารสนเทศ

(1) ขั้นเตรียมการ

การวางแผนการเลือกและการจัดเก็บตามประเภทของข้อมูล ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเภท

1. หลักฐานเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก
2. หลักฐานเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้
3. หลักฐานการสะท้อนตนเองของครูเตรียมสื่อวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้เช่นกระดาษ การ์ดขนาด เล็ก ปากกา กล้องถ่ายรูป แลบบันทึกเสียง แลบบันทึกภาพ ฯลฯ

(2) ขั้นดำเนินการ

2.1 รวบรวมข้อมูลและหลักฐานต่างๆ ตัวอย่าง

ตัวอย่าง : หลักฐานเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก

การสังเกตและบันทึก : บันทึกสั้น ภาพถ่าย

แบบสังเกตตามรายการ ฯลฯ

ตัวอย่าง : หลักฐานเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้

- * แบบเตรียมการสอน
- * การจัดทำไทม์แมงมุม (Web)
- * การทำแผนผังไดอะแกรม / กราฟฟิกแบบต่างๆ
- * ภาพถ่าย

ตัวอย่าง : หลักฐานเกี่ยวกับการสะท้อนตนเองของครู

- * การทำบันทึก (Journal)
- * การบรรยายเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับ
- * การสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียน

* บันทึกการสังเกตหลังสอน ฯลฯ

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลและหลักฐานที่รวบรวมในประเด็น เชื่อมโยงหลักการทฤษฎี แนวคิดและมาตรฐาน การศึกษาที่สถานศึกษาใช้เป็นกรอบ เช่น **หลักฐานเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก** ด้านร่างกาย : พัฒนาการของกล้ามเนื้อเล็กและการประสานสัมพันธ์มือกับตา ใช้ผลงานการใช้กรรไกร (วิเคราะห์เชื่อมโยงกับขั้นพัฒนาการใช้กรรไกร) / **การเล่น**

(คนเดียว / คู่ขนาน / ร่วมกัน) ทักษะทางภาษา / ทักษะทางสังคม

2.3 ตีความซึ่งตอนนี้อาจใช้การคิดทบทวน ไตร่ตรองเพื่อสะท้อนข้อมูลที่ได้ว่าหลักฐานสะท้อนตรงตาม เป้าหมายที่ต้องการหรือไม่ ฟังพอใจหรือไม่ มีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงหรือไม่ และหากมีได้แก่อะไรบ้าง

(3) ขั้นสรุปและจัดแสดง

3.1 นำข้อมูลและหลักฐานที่ได้รวบรวม วิเคราะห์ และตีความแล้วมาทบทวนว่าข้อมูลใดควรนำมาจัดแสดงหรือแลกเปลี่ยนกับผู้เกี่ยวข้องของเด็ก

3.2 ติดตามและประเมินผลการจัดทำสารนิทัศน์เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพในการจัดครั้งต่อไป **แนวทางการจัดแสดงสารนิทัศน์**

การจัดแสดงสารนิทัศน์ทุกประเภทมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป ดังนั้นผู้จัดควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการนำเสนอเป็นหลัก และอาจใช้คำถามเหล่านี้ประกอบการพิจารณา

1. นำเสนอ : ใคร อะไร อย่างไร และที่ไหน
2. ระยะเวลาในการนำเสนอเท่าใด
3. งบประมาณในการจัดทำรวมทั้งแหล่งที่มา? เพียงพอ / เพิ่มเติม
4. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดแสดงมากน้อยเพียงใด ฯลฯ

การจัดแสดงสารนิทัศน์โดยใช้บอร์ดแบบเคลื่อนที่

บอร์ดสารนิทัศน์ (Documentation Panels) เป็นบอร์ดสำหรับแสดงภาพถ่าย ผลงานศิลปะ คำบอกเล่าของเด็ก เชื่อมโยงกับคำบรรยายเชิงวิชาการ ข้อมูลทางการศึกษา บทความ หรือข่าวไข่มุมหลักสูตร บอร์ดโดยทั่วไปมักจะเป็นการแสดงผลงานศิลปะของเด็กหรือภาพถ่ายในชั้นเรียนเพื่อความเพลิดเพลินของผู้ปกครอง ความแตกต่างที่สำคัญของบอร์ดทั่วไปกับบอร์ดสารนิทัศน์อยู่ที่บอร์ดสารนิทัศน์จะเป็นเครื่องมือในการสื่อสารของครูผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพราะเมื่อครูได้แสดงผลงานหรือภาพถ่ายของเด็กควบคู่ไปกับคำบรรยายเกี่ยวกับความรู้ที่เด็กสร้างขึ้นขณะเรียนรู้ ผู้ปกครองก็จะเริ่มพัฒนาความเข้าใจว่าเด็กเรียนรู้ได้อย่างไรตัวอย่างเช่นเมื่อครูนำเสนอผลงานทางศิลปะพร้อมกับอธิบายถึงการผสมสี การคิดแก้ปัญหาของเด็ก ความคิดสร้างสรรค์ ครูช่วยให้พ่อแม่เข้าใจถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับจากการเรียนแบบลงมือกระทำและหลักสูตรแบบเปิด (Open – ended Curriculum) บอร์ดสารนิทัศน์มักจะมีการบรรยายอย่างกะทัดรัด เน้นการนำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน (Brown – Dupaul , Keyes & Segatti, 2001 : 209 – 213)(อ้างอิงในรังรอง สมมิตร , 2547 หน้า 27)

โครงสร้างของบอร์ดสารนิทัศน์ ประกอบด้วย

1. พัฒนาการเด็ก : เป้าหมายการพัฒนา

2. ประสบการณ์การเรียนรู้ : เป็นการวิเคราะห์ว่าเด็กเรียนรู้ได้อย่างไร
3. การได้ตรงสะท้อนความคิดเพื่อนำจุดเด่นที่ครูเรียนรู้หรือได้รับจากการสอน

ตัวอย่างประเด็นเนื้อหาของการจัดบอร์ดสารนิทัศน์

1. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ทั้งในและนอกห้องเรียน
2. โครงการหรือ Emergent Curriculum
3. เหตุการณ์พิเศษ เช่น การไปทัศนศึกษา เทศกาลต่างๆ
4. หัวข้อการเรียนรู้ (Theme)
5. ทักษะเฉพาะ เช่น ศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวและจังหวะ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา
6. พัฒนาการของเด็ก เช่น ทักษะทางสังคม คุณค่าของการเล่น พัฒนาการทางอารมณ์ ทักษะการใช้กล้ามเนื้อ
7. ทักษะที่เพิ่มขึ้นของเด็ก เช่น การช่วยเหลือตนเอง การอ่านเขียน ความสัมพันธ์ระหว่างมือและสายตา

การรวบรวมสิ่งที่ควรจัดแสดง

1. ผลงานที่เด็กทำ หรือเก็บ โดยการถ่ายเอกสารเก็บไว้
2. บันทึกจากการสังเกตของครู (Anecdotal Records)
3. ข้อมูลที่อ้างอิงจากหนังสือหรือตำรา
4. แผนผังใยแมงมุมหลักสูตร (Curriculum Web)
5. การเขียนตามคำบอกของเด็ก
6. ภาพถ่าย

การจัดวางบอร์ดสารนิทัศน์

รังรอง สมมิตร (2547) เสนอข้อคำนึงไว้ดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่ที่จะจัดแสดง เช่น จะตั้งแสดงบนโต๊ะหรือติดกับผนัง
2. การเลือกชนิดของบอร์ดว่าจะเป็นแบบโปสเตอร์หรือแบบตั้งได้สามด้าน
3. การใส่หัวเรื่องในจุดที่ดึงดูดความสนใจ
4. การคำนึงถึงเรื่องสุนทรียศาสตร์ เช่น การฉีกภาพและงานอย่างประณีต การใช้โทนสีของกระดาษให้เข้ากับเนื้อเรื่องที่น่าเสนอ การตกแต่งที่ไม่รกรุงรังจนเกินไป เป็นต้น
5. การกวาดสายตาในรูป Z (จากซ้ายไปขวาจากบนลงมาล่าง)
6. การจัดแสดง เลือกทำเลที่ตั้งบอร์ดสารนิทัศน์ที่เด็กและผู้ปกครองสามารถมองเห็นได้ง่าย เช่น ทางเข้าออกห้อง

ผู้เก็บของ ของเด็ก ฯลฯ

เด็กปฐมวัยกับการเรียนรู้แบบโครงการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรี ผลโยธิน

การสอนแบบโครงการ (The Project Approach) ได้รับความสนใจจากครูปฐมวัยมาอย่างต่อเนื่อง มีการกล่าวขวัญกันอย่างมากในแวดวงการศึกษาปฐมวัยของไทยและเมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 หมวดที่ครูสามารถดำเนินการได้ทันทีคือหมวดที่เกี่ยวข้องกับแนวการจัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญที่สุด มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมต้องให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน กำเนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการคิด เรียนรู้จากประสบการณ์จริงเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ฯลฯ จึงสอดคล้องกับวิธีการสอนแบบโครงการ

การสอนแบบโครงการนั้นมีมานานแล้ว มิใช่เป็นเรื่องใหม่ในวงการศึกษแต่กลับมามีความสนใจและถูกนำมาใช้ในระดัปฐมวัยศึกษาในหลายประเทศรวมทั้งในประเทศไทยด้วย เนื่องจากผลการวิจัยที่ทำให้เข้าใจยิ่งขึ้นว่าเด็กเรียนรู้ได้อย่างไรและความจำเป็นที่ท้าทายของสังคมเทคโนโลยีรวมทั้งการใช้หลักสูตรแบบบูรณาการและการสอนที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ

ความหมายของการสอนแบบโครงการ

การสอนแบบโครงการคือ วิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่ทำให้โอกาสเด็กเรียนรู้โดยการสืบค้นหาข้อมูลอย่างลึกในหัวเรื่องเฉพาะที่เด็กสนใจ ควรค่าแก่การเรียนรู้ โดยปกติการสืบค้นจะทำโดยเด็กกลุ่มเล็กๆ ที่อยู่ในชั้นเรียนหรือเด็กทั้งชั้นร่วมกันหรือบางโอกาสอาจเป็นเพียงเด็กคนใดคนหนึ่งเท่านั้น หัวเรื่องที่ถูกเลือกควรมีความหมายต่อชีวิตต่อตัวเด็ก และครูสามารถบูรณาการเนื้อหา เช่น คณิตศาสตร์ การอ่าน และวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ในการทำโครงการของเด็กได้ด้วย ทั้งนี้ ลักษณะเด่นของโครงการคือการค้นหาคำตอบจากคำถามที่เกี่ยวกับหัวเรื่อง คำถามนี้อาจมาจากเด็ก จากครูหรือครูกับเด็กร่วมกัน เด็กมีโอกาสที่จะวางแผนสืบค้นด้วยตนเอง โดยมีครูช่วยเหลือการทำโครงการของเด็กจะรวมการวางแผนศึกษาสถานที่ต่างๆ และหรือสัมภาษณ์เด็ก แก้ปัญหา แลกเปลี่ยนสิ่งที่เด็กเรียนรู้กับบุคคลอื่น (Katz, 1994 ;Helm and Katz,2001)

* ที่มา : การเรียนรู้แนวใหม่ Project Approach